

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ДО СУДУ ЗАЯВИ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ АБО СМЕРТІ ОСОБИ

PROCEDURAL FEATURES OF SUBMITTING TO THE COURT AN APPLICATION FOR THE ESTABLISHMENT OF THE FACT OF A PERSON'S BIRTH OR A PERSON'S DEATH

Болюбаш Є.В., здобувач наукового ступеня доктора філософії
кафедри цивільного права та процесу,
Національна академія внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-9331-9461

Статтю присвячено науково-теоретичному аналізу процесуальних особливостей подання до суду заяви про встановлення факту народження або смерті особи. Акцентовано, що особливістю правової конструкції особливих передумов звернення до суду із заявою про встановлення факту народження або смерті особи є їх регламентація нормами матеріального (сімейного) законодавства. Констатовано, що заява про встановлення факту народження або смерті може бути подана: – особою, безпосередньо зацікавленою у встановленні факту; – органами державної влади чи місцевого самоврядування; – іншими заінтересованими особами, зокрема правонаступниками, представниками установ (банків, страхових компаній), які потребують встановлення факту для виконання своїх обов'язків чи реалізації прав. Окреслено обставини, які унеможливають підтвердження факту народження або смерті адміністративним шляхом, до яких належать: – втрата документів, що підтверджують факт народження або смерті; – відсутність запису в органах реєстрації актів цивільного стану; – неможливість отримати документи через форс-мажорні обставини (наприклад, воєнні дії, природні катастрофи); – помилки в документах, які не можуть бути виправлені іншим шляхом. Встановлено, що у заяві мають бути зазначені: – особисті дані заявника; – обґрунтування правового інтересу у встановленні факту; – конкретний факт, який необхідно встановити; – докази, що підтверджують неможливість вирішення питання іншим шляхом. Заява подається до суду за місцем проживання заявника або за місцем передбачуваного виникнення відповідного факту. Наголошено, що заявник у справі має право: – подавати докази, які підтверджують обставини справи; – брати участь у судових засіданнях особисто або через представника; – оскаржувати рішення суду, якщо воно не відповідає його правовим інтересам. Окреслено обов'язки заявника, до яких віднесено: – надання достовірної інформації; – участь у процесі відповідно до вимог суду; – виконання рішення суду, якщо воно передбачає подальші дії. Зроблено висновок, що неможливість створення державою доступного механізму встановлення фактів на відповідній території призводить до того, що особа не матиме змоги скористатись адміністративним порядком реєстрації народження чи смерті, що ускладнить реалізацію нею низки своїх громадянських і цивільних прав, зокрема права на спадкування, на соціальні виплати, на громадянство та інших.

Ключові слова: окреме провадження, цивільне судочинство, Цивільний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, встановлення факту, що має юридичне значення, заява, справи про встановлення факту народження особи, справи про встановлення факту смерті особи.

The article is devoted to a scientific and theoretical analysis of the procedural features of submitting an application to the court to establish the fact of birth or death of a person. It is emphasized that a feature of the legal construction of the special prerequisites for applying to the court with an application to establish the fact of birth or death of a person is their regulation by the norms of substantive (family) legislation. It is stated that an application to establish the fact of birth or death may be submitted: – by a person directly interested in establishing the fact; – by state authorities or local self-government bodies; – by other interested persons, in particular successors, representatives of institutions (banks, insurance companies) who require the establishment of the fact to perform their duties or exercise their rights. Circumstances that make it impossible to confirm the fact of birth or death by administrative means are outlined, which include: – loss of documents confirming the fact of birth or death; – lack of entry in civil status registration bodies; – inability to obtain documents due to force majeure circumstances (for example, hostilities, natural disasters); – errors in documents that cannot be corrected in another way. It is established that the application must indicate: – personal data of the applicant; – justification of the legal interest in establishing the fact; – a specific fact that must be established; – evidence confirming the impossibility of resolving the issue in another way. The application is filed with the court at the place of residence of the applicant or at the place of the alleged occurrence of the relevant fact. It is emphasized that the applicant in the case has the right: – to submit evidence confirming the circumstances of the case; – to participate in court sessions in person or through a representative; – to appeal the court decision if it does not meet his legal interests. The applicant's obligations are outlined, which include: – providing reliable information; – participating in the process in accordance with the requirements of the court; – executing the court decision if it provides for further actions. It is concluded that the inability of the state to create an accessible mechanism for establishing the facts in the relevant territory leads to the fact that a person will not be able to use the administrative procedure for registration of birth or death, which will make it difficult for him to realize a number of his civil rights, in particular the right to inheritance, to social benefits, on citizenship and others.

Key words: separate proceedings, civil proceedings, Civil Code of Ukraine, Civil Procedure Code of Ukraine, establishment of a fact of legal significance, application to the court, cases regarding the establishment of the fact of a person's birth, cases regarding the establishment of the fact of a person's death.

Актуальність теми. Національна правова система побудована за принципом верховенства права і взаємної відповідальності держави та особи. Особливого значення набуває захист прав людини й впровадження європейських правових стандартів у нормотворчу і правозастосовну практику. Не є винятком і сфера цивільного судочинства, де зачіпаються права, свободи та законні інтереси людини.

Право кожної особи на захист своїх цивільних прав та інтересів у разі їх порушення, невизнання або оспорування передбачено ст. 15 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу (ч. 1 ст. 16 ЦК України). Цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження,

а припиняється у момент смерті (ч. 2 та 4 ст. 25 ЦК України) [1]. Також ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України встановлено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів. Згідно з п. 5 ч. 2 ст. 293 ЦПК України встановлення фактів, що мають юридичне значення, здійснюється в порядку окремого провадження, особливістю якого є його спрямування на з'ясування необхідних фактів за відсутності правового спору [2].

Таким чином, справи про народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; смерть особи в певний час у разі неможливості реєстрації орга-

ном державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті (справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення) чинним цивільним процесуальним законодавством віднесені до юрисдикції суду.

Встановлення факту народження або смерті особи має значення для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявника, рішення суду в такій категорії справ повинне ґрунтуватися на дотриманні вимог процесуального закону щодо повного та всебічного з'ясування обставин справи на підставі всіх поданих особами, які беруть участь у справі, доказів у сукупності, у тому числі з урахуванням інформації, яка міститься у документах, виданих органами та установами самопроголошених утворень, розташованих на окупованій території України [3].

Зауважимо, що відсутність ефективної адміністративної процедури реєстрації фактів народження і смерті призведе до порушення не лише національного законодавства (ч. 1 ст. 3 та ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» [4]), а й норм міжнародного права.

На міжнародному рівні основоположні права кожної людини бути зареєстрованою, право на посвідчення статусу особи (народження, смерть) та на громадянство закріплені у Загальній декларації прав людини 1948 р. (ст. ст. 1, 15, 16) [5], Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р. (ст. ст. 23 та 24) [6], Конвенції про права дитини 1989 р. (ст. 7) [7], Декларації прав дитини 1959 р. (принципи 3) [8], Резолюції Ради ООН з прав людини «Реєстрація народження та право кожної особи на визнання перед законом» 2012 р. [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання розвитку інституту окремого провадження у справах про встановлення фактів народження або смерті, зокрема певні процесуальні аспекти, пов'язані з поданням до суду заяви про встановлення факту народження або смерті особи, досліджували С. Бичкова, Ю. Білоусов, Н. Бондаренко-Зелінська, І. Венедіктова, Д. Горбась, Л. Гузь, К. Гусаров, О. Дзера, М. Дякович, П. Заворотько, Б. Кирдан, В. Комаров, А. Коструба, Л. Красицька, Н. Кузнецова, К. Куцик, Н. Лященко, Р. Мінченко, М. Німак, А. Петровський, В. Прокопенко, О. Угриновська, С. Фурса, Г. Чурпіта, М. Штефан, М. Ясинок та інші вчені.

З огляду на свою актуальність, низка питань, що стосуються здійснення цивільного судочинства у справах про встановлення фактів народження або смерті, зокрема і права на подання до суду заяви про встановлення фактів народження або смерті особи, потребують подальшого наукового дослідження.

Метою статті є науково-теоретичний аналіз процесуальних особливостей подання до суду заяви про встановлення факту народження або смерті особи.

Виклад основного матеріалу. Основним Законом України гарантовано судовий захист у межах кримінального, адміністративного, господарського, цивільного, конституційного судочинства України (ст. 55) [10]. Обмеження цього права суперечить принципу рівності усіх перед законом. У порядку цивільного судочинства судовий захист прав та інтересів особи забезпечується шляхом розгляду низки справ, з-поміж яких своєю специфікою вирізняються справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, до яких віднесено і справи про встановлення факту народження або смерті особи. Таким чином створюються умови для здійснення особою особистих немайнових чи майнових прав тощо.

Відтак, за відсутності необхідних правовстановлювальних документів особа має право звернутися до суду за встановленням юридичних фактів і судове рішення буде єдиним засобом захисту її інтересів для подальшої реалізації суб'єктивних прав. Своєю чергою, встановлення юридичних фактів у порядку окремого провадження

у справах про встановлення факту народження або смерті особи сприяє реалізації конституційних прав громадян, зокрема права особи бути зареєстрованою та права на посвідчення статусу особи (народження, смерть).

Зауважимо, що праву особи на звернення до суду за захистом кореспондується обов'язок суду розглянути подану заяву щодо відповідності її встановленим вимогам до форми та змісту. Так виникають і набувають розвитку цивільні процесуальні правовідносини. Суд, своєю чергою, розглядає справи про встановлення фактів народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження або смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті.

Виходячи з особливостей окремого провадження як неперервного виду цивільного судочинства, передумовами права подання до суду заяви про встановлення факту народження або смерті особи є: 1) загальні передумови, дотримання яких є необхідним для звернення до суду із будь-якою заявою (позовною заявою), що буде підставою для відкриття провадження у справі; 2) спеціальні передумови звернення до суду із заявою про відкриття окремого провадження у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення; 3) особливі передумови звернення до суду із заявою про відкриття окремого провадження у справах про встановлення фактів, що мають значення для встановлення факту народження або смерті особи, які є індивідуальними для кожної конкретної справи, та обумовлюються особливостями правового регулювання відповідних матеріальних правовідносин.

Отже, встановлення юридичних фактів у порядку окремого провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи сприяє реалізації конституційних прав громадян, зокрема права особи бути зареєстрованою та права на посвідчення статусу особи (народження, смерть).

Водночас невизнання фактів народження або смерті та відсутність належної процедури реєстрації цих фактів може призводити до таких негативних наслідків, як: – дискримінація громадян України, які проживають на територіях, на яких доступ до адміністративних послуг є значно ускладненим, особливо в умовах проведення воєнних (бойових) дій; – утруднення процесу реінтеграції зазначених територій та їх мешканців; – підвищення кількості осіб без громадянства; – відсутності доступу до соціальних та освітніх послуг; – порушення права на спадкування тощо [11].

В юридичній літературі зазначається, що можливість здійснення права на звернення до суду залежить від наявності або відсутності певних передумов і загалом розглядається як коло встановлених законом обов'язкових обставин. Власне з наявністю або відсутністю таких обставин у особи виникає право на подання до суду відповідної заяви. Водночас передумови права на звернення до суду мають існувати не лише на момент подання заяви до суду, а й упродовж розгляду справи. Зауважимо, що зникнення будь-якої з передумов, на основі якої виникло право на подання до суду заяви, під час розгляду справи є перешкодою для продовження її розгляду [12, с. 64; 13].

Отже, для реєстрації особи та виконання зобов'язання державного органу реєстрації актів цивільного стану зареєструвати особу з відповідним записом до книги реєстрації актів цивільного стану та видачею свідоцтва необхідно встановити юридичний факт народження особи (наприклад, у випадку, якщо особа народилася поза закладом медичної допомоги), звернувшись до суду з відповідною заявою [14]. Заяву про реєстрацію народження дитини батьки зобов'язані подати невідкладно, але не пізніше одного місяця від дня народження дитини. Одночасно з заявою про реєстрацію народження подаються паспорти

або паспортні документи, що посвідчують особи батьків (одного з них).

Також ЦПК України передбачено особливий порядок встановлення факту народження особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України, визначений такою відповідно до законодавства, зокрема це: – підсудність (заява подається до будь-якого місцевого суду України, незалежно від місця проживання/перебування заявника в обох випадках); – невідкладний розгляд; – розширене коло заявників, які можуть звернутися до суду. Заяву про встановлення факту народження можуть подати батьки, родичі, їхні представники або інші законні представники дитини незалежно від місця проживання заявника [2].

Рішення суду підлягає негайному виконанню, його оскарження не зупиняє виконання [2].

У заяві про встановлення факту народження особи обов'язково вказується:

- факт, який потрібно встановити та з якою метою;
- причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують факт народження особи;
- докази, що підтверджують факт народження особи, зокрема, це оригінали чи копії медичних документів (в тому числі складені на тимчасово окупованій території);
- пояснення заінтересованих осіб, їхніх представників, свідчення свідків, речові докази, зокрема звуко- і відеозаписи, висновки експертів.

Справа про встановлення юридичного факту смерті особи вирішується в судовому порядку за відсутності медичного висновку щодо причини смерті чи медичної довідки, в якій констатується факт смерті, та неможливості надання цих документів до відділу державної реєстрації актів цивільного стану для проведення державної реєстрації смерті (п. 8 ч. 1 ст. 315 ЦПК України) [2].

Заява про встановлення факту смерті особи подається лише родичами померлого або їхніми представниками. Варто зауважити, що законодавством не врегульовано питання, хто ж може бути заявником за відсутності родичів або законних представників таких осіб. Необхідною умовою для отримання права на звернення до суду із відповідною заявою є те, що встановлення факту смерті особи має значення для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявника.

Обмеження права на звернення із заявою про встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України лише колом родичів померлого або їхніми представниками встановлені з метою недопущення внесення до Державного реєстру актів цивільного стану громадян недостовірних відомостей за зверненнями сторонніх осіб. Тому у разі відсутності родинних зв'язків з померлою особою, заявник, який набув права звернутися із відповідною заявою, повинен підтвердити у визначеному законом порядку факт проживання з померлою особою однією сім'єю, зокрема шляхом встановлення цього факту у судовому порядку [15].

Зміст заяви передбачає наявність доказів, що підтверджують факт, та обставин (доказами слугують оригінали чи копії медичних довідок, лікарського свідоцтва про смерть, довідки про причину смерті (оригінал), свідоцтва про захоронення, квитанції, договори із відповідними ритуальними підприємствами, які надавали послуги з організації поховання; пояснення свідків, можливі речові докази (фото- і відеозаписи) тощо).

За відсутності будь-яких доказів і свідків, які могли б підтвердити факт смерті особи, суд може допитати в якості свідка самого заявника у справі, якщо йому відомі особисто факти, які мають значення для справи і він не заперечує проти допиту, оскільки тоді показання заявника, як свідка можуть бути виключними та вирішальними для підтвердження факту смерті особи [16].

Для встановлення фактів народження та смерті вимога місцевих судів про необхідність отримання громадянами письмової відмови в органах державної реєстрації актів цивільного стану не має законних підстав. Отже, заявник може не звертатися до органів державної реєстрації актів цивільного стану для отримання відмови у проведенні реєстрації народження, а відразу подавати заяву безпосередньо до суду для встановлення відповідних фактів.

Варто зазначити, що попри наявність спрощеної процедури встановлення в судовому порядку фактів народження чи смерті на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України, визначений такою Верховною Радою України, строки розгляду таких справ різняться і можуть бути тривалими.

Рішення суду про встановлення факту, який підлягає реєстрації в органах державної реєстрації актів цивільного стану або нотаріальному посвідченню, зокрема факту народження або смерті особи, не замінює собою документів, що видаються цими органами, а є тільки підставою для одержання зазначених документів [17, с. 48–55]. Тобто у справах про встановлення факту народження або смерті метою встановлення відповідних фактів є необхідність їх подальшої державної реєстрації задля отримання свідоцтва про народження (смерть) відповідно до чинного законодавства України.

Заявником у справах про встановлення факту народження або смерті особи є особа, в інтересах якої відкрито провадження у справі, з метою встановлення обставин, необхідних для підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. Коло заявників, як правило, визначається нормами цивільного процесуального права, які регулюють порядок розгляду тієї чи іншої справи окремого провадження.

Особливістю провадження у справах про встановлення факту народження на території, на якій введено воєнний стан або на тимчасово окупованій території, є обмежене коло заявників батьків дитини або одного з них, їхніх представників, членів сім'ї, опікунів, піклувальників, осіб, які утримують або виховують дитину (ч. 1 ст. 317 ЦПК України). Крім того, таку заяву може бути подано до будь-якого місцевого суду України, який здійснює правосуддя, незалежно від місця проживання (перебування) заявника. Заява про встановлення такого факту народження розглядається невідкладно з дня надходження [18, с. 85].

Іншими заінтересованими особами є будь-які особи, на права, свободи чи інтереси яких може вплинути ухвалене в справі окремого провадження судові рішення. Залежно від мети встановлення факту у відповідній категорії справ заінтересованими особами можуть бути: органи соціального забезпечення; родичі заявника; державні органи.

На наше переконання, у справах окремого провадження, зокрема у справах про встановлення факту народження або смерті особи, часто заявниками самостійно чи заінтересованими особами зазначаються органи державної влади [19, с. 230–234].

Своєю чергою, Міністерство юстиції України чітко роз'яснює особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на ТОТ [20]. Так, у заяві повинно бути зазначено: – який факт заявник просить встановити та з якою метою; – причини неможливості одержання документів, що посвідчують цей факт; – докази, що підтверджують факт.

До заяви про встановлення факту народження потрібно додати: – копії документів, що підтверджують народження дитини (медичне свідоцтво про народження, інші медичні довідки); – копії паспортів та ідентифікаційних кодів батьків / одного з батьків; – копію свідоцтва про шлюб (за наявності); – інші докази факту народження дитини (за наявності).

Також до заяви про встановлення факту смерті особи долучаються: – докази, що підтверджують викладені заявником обставини (наприклад, письмові свідчення очевидців, фото з місця поховання, медичні документи про смерть тощо); – копія документа, що посвідчує особу, та реєстраційний номер облікової картки платника податків.

Справи про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України, розглядаються невідкладно з моменту надходження відповідної заяви до суду.

Підставами для відмови у державній реєстрації актів цивільного стану є випадки, коли: – державна реєстрація суперечить вимогам законодавства України; – державна реєстрація повинна проводитися в іншому органі державної реєстрації актів цивільного стану; – з проханням про державну реєстрацію звернулася недієздатна особа або особа, яка не має необхідних для цього повноважень (ст. 21 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» [5]). На прохання особи, якій відмовлено у державній реєстрації актів цивільного стану у зв'язку з наявністю однієї із зазначених підстав, орган державної реєстрації актів цивільного стану повинен викласти причину такої відмови у письмовій формі.

Таким чином, якщо в заяві не зазначено, який конкретно факт просить встановити заявник, з яких причин неможливо одержати або відновити документ, що посвідчує даний факт, якими доказами цей факт підтверджується або до заяви не приєднано довідки про неможливість одержання чи відновлення необхідних документів, тобто позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у ст. ст. 175, 177 ЦПК України, постановляє ухвалу не пізніше наступного дня, в якій зазначаються підстави залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня вручення позивачу ухвали. У разі невиконання цих вказівок заява вважається неподаною і повертається заявникові, про що суддя постановляє мотивовану ухвалу.

Тобто, з метою встановлення факту, що має юридичне значення, зокрема і факту народження або смерті, фізична особа за місцем свого проживання має подати до суду заяву, в якій вказує інформацію про те, який факт необхідно встановити, з якою метою, причини неможливості одержання або відновлення документів, що посвідчують цей факт і підтверджуючі цей факт докази.

Варто зазначити, що якщо заявник не підтвердить, що він (вона) є родичем або членом сім'ї особи, факт смерті якої просить встановити, то заявник не має права на звернення до суду з відповідною заявою. Обмеження права на звернення із заявою про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України лише колом родичів померлого або їхніми представниками встановлені з метою недопущення внесення до Державного реєстру актів цивільного стану громадян недостовірних відомостей за зверненням сторонніх осіб. Тому у разі відсутності родинних зв'язків з померлою особою, заявник для набуття права звернутися з відповідною заявою повинен підтвердити у визначеному законом порядку факт проживання з померлою особою однією сім'єю, зокрема шляхом встановлення в судовому порядку цього факту [22, с. 107].

Підсудність справ за заявою громадянина України, який проживає за її межами, про встановлення факту, що має юридичне значення, у тому числі й факту народження або смерті, визначається за його клопотанням ухвалою судді Верховного Суду (ст. 316 ЦПК України).

Таким чином, заявник повинен довести, що неможливо отримати відповідні документи у передбаченому адміністративному порядку, що і буде основною підставою для звернення до суду.

Суддя, своєю чергою, відмовляє у прийнятті заяви, якщо подана до суду вимога не підлягає захисту в судовому

порядку. Варто звернути увагу на широке трактування права на судовий захист і незастосування підстав відмови в порушенні провадження у справі, тобто можливість ініціації судочинства у всіх осіб, які звертаються до суду задля оптимального співвідношення між інтересами учасників процесу і інтересами правосуддя, спрямованими на зменшення витрат часу, пов'язаного з розглядом справ, результат котрих відомий заздалегідь [23, с. 21].

Висновки. Право на судовий захист є одним із основоположних прав людини, закріплених у Конституції України та міжнародних правових актах. У ситуаціях, коли факт народження або смерті особи не може бути встановлений адміністративним шляхом, громадяни мають право звернутися до суду для відновлення юридичної визначеності. У таких випадках заявник подає заяву про встановлення відповідного факту, яка розглядається в порядку окремого провадження. Це право має важливе значення для захисту особистих, майнових та соціальних інтересів.

В умовах сьогодення особливого значення набули питання судового розгляду справ про встановлення фактів народження та смерті осіб, оскільки у громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території, та внутрішньо переміщених осіб виникають проблеми, пов'язані з державною реєстрацією актів цивільного стану, зокрема фактів народження і смерті, що відбулись на тимчасово окупованій території України.

Для звернення до суду із заявою про встановлення факту народження або смерті особи, за винятками, встановленими законом, необхідним є дотримання визначених законом загальних, спеціальних та особливих передумов. Відсутність однієї з передумов є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, що перешкоджає повторному зверненню до суду з такою ж самою заявою. При цьому особливістю правової конструкції особливих передумов звернення до суду із заявою про встановлення факту народження або смерті особи є їх регламентація нормами матеріального (сімейного) законодавства.

Заява про встановлення факту народження або смерті може бути подана: – особою, безпосередньо зацікавленою у встановленні факту. Це можуть бути люди, чий права, свободи або обов'язки залежать від підтвердження відповідного факту. Наприклад, особи, які хочуть підтвердити своє народження для отримання паспорта чи іншого документа; спадкоємці, які не можуть вступити у спадщину через відсутність свідцтва про смерть спадкодавця; – органами державної влади чи місцевого самоврядування. Наприклад, органи РАЦС можуть ініціювати встановлення такого факту, якщо відомості про народження чи смерть особи відсутні у реєстрах, а відновлення запису неможливе без рішення суду; – іншими заінтересованими особами, зокрема правонаступниками, представниками установ (банків, страхових компаній), які потребують встановлення факту для виконання своїх обов'язків чи реалізації прав.

Підставою для подання заяви є наявність обставин, які унеможливають підтвердження факту народження або смерті адміністративним шляхом. До таких обставин належать: – втрата документів, що підтверджують факт народження або смерті; – відсутність запису в органах реєстрації актів цивільного стану; – неможливість отримати документи через форс-мажорні обставини (наприклад, воєнні дії, природні катастрофи); – помилки в документах, які не можуть бути виправлені іншим шляхом.

Для звернення до суду заявник має подати заяву, що відповідає встановленим вимогам процесуального законодавства, в якій зазначаються: – особисті дані заявника; – обґрунтування правового інтересу у встановленні факту; – конкретний факт, який необхідно встановити; – докази, що підтверджують неможливість вирішення питання іншим шляхом. Заява подається до суду за місцем проживання заявника або за місцем передбачуваного виникнення відповідного факту.

Заявник у справі має право: – подавати докази, які підтверджують обставини справи; – брати участь у судових засіданнях особисто або через представника; – оскаржувати рішення суду, якщо воно не відповідає його правовим інтересам. Заявник також зобов'язаний: – надати достовірну інформацію; – брати участь у процесі відповідно до вимог суду; – виконувати рішення суду, якщо воно передбачає подальші дії.

Відтак, судові рішення про встановлення факту народження або смерті має конститутивний характер, тобто воно створює юридичні наслідки для заявника та інших осіб. Наприклад, встановлення факту народження дає змогу отримати документи, необхідні для реалізації особистих прав (паспорт, свідоцтво про народження); встановлення факту смерті дозволяє спадкоємцям оформити спадщину або вирішити інші юридичні питання. Рішення суду є підставою для внесення відповідних даних до реєстрів РАЦСу та інших державних баз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV (редакція від 10 черв. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV (редакція від 18 черв. 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
3. Постанова Верховного Суду у справі № 220/1582/20 від 12 трав. 2021 р. URL: <https://zakononline.com.ua/courtdecisions/show/>
4. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2398-VI (редакція від 27 жовт. 2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
5. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 A (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р., ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19 жовт. 1973 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
7. Конвенція про права дитини від 20 листоп. 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
8. Декларація прав дитини, проголошена Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 листоп. 1959 р. URL: <https://ch1.kiev.ua/Default.aspx?id=331>
9. Резолюція Ради ООН з прав людини «Реєстрація народження та право кожної особи на визнання перед законом» 2012 р. Рада ООН з прав людини: офіційний вебсайт. URL: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/home>
10. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР (редакція від 1 січ. 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Аналітична записка щодо адміністративної процедури реєстрації актів народження та смерті, які відбулись на ТОТ. *Право на захист*. 2022. 6 черв. URL: <https://r2p.org.ua/page/analychna-zapyska-shhodo-administrativnoyi-procedury-reyestracziyi-aktiv-narodzhennya-ta-smerti-yaki-vidbulys-na-tot>
12. Німак М. О. Окреме провадження у справах, що виникають із шлюбних правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Л., 2012. 221 с.
13. Кашперська Т. Ц. Окреме провадження у справах про встановлення фактів, що мають значення для охорони сімейних прав та інтересів : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К., 2015. 194 с.
14. Встановлення факту народження особи. «WikiLegalAid»: довідково-інформаційна платформа правових консультацій. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>
15. Постанова Верховного Суду у справі № 759/4596/18 від 25 квіт. 2019 р. Провадження № 61-3852св19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81436661>
16. Данилів С. Народження та смерть на окупованих територіях: проблеми юридичного встановлення факту. 2023. *Громадська організація «Українська Гельсінська спілка з прав людини»*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/narodzhennia-ta-smert-na-okupovanykh-terytoryakh-problemy-iurydychnoho-vstanovlennia-faktu/>
17. Senyk S., Churpita H., Borovska I., Kucher T., Petrovskyi A. The problems of defining the legal nature of the court judgement. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11. Issue 56. P. 48–55.
18. Угриновська О., Гембара Г. Законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право* : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2018. № 12. С. 85–89.
19. Болюбаш Є. В. Право на подання до суду заяви про встановлення факту народження або смерті особи. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 4 (56). С. 230–234.
20. Особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на ТОТ – пояснення Мін'юсту. Юридична практика. Рубрика Аналітика. Новини. 2024. 09 серп. URL: <https://pravo.ua/osoblyvosti-provadzhennia-u-spravakh-pro-vstanovlennia-faktu-narodzhennia-abo-smerti-osoby-na-tot-poiasnennia-min-iustu/>
21. Про впорядкування ведення медичної документації, яка засвідчує випадки народження і смерті (Форма № 103/о) : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08 серп. 2006 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1150-06#Text>
22. Гансецька В. В. Правовий аналіз справ щодо встановлення факту народження або смерті на тимчасово окупованих територіях України. *Молодий вчений*. 2023. № 11 (123). С. 105–110. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-11-123-9>
23. Тимченко Г. П. Принципи цивільного та адміністративного судочинства в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2012. 40 с.